

mnogimi enkratno, tako da ni mogoč vpogled v širši, celotnejši odnos med dopisovalcema. Pisma so kljub temu bogat dokument dobe in s tem omogočajo literarni vedi in kulturni zgodovini v marsičem globlji vpogled v območje delovanja ne samo Frana Levca, ampak tudi naslovljencev, ki so bili v večini primerov pomembne in samostojne kulturne, znanstvene in družbenopolitične osebnosti. Med najpomembnejša Levčeva pisma sodijo nedvomno pisma tistim naslovljencem, ki so se s svojim delom povzpeli v vrh znanstvenega in kulturnega življenja dobe. Sem bi lahko šteli pisma Vatroslavu Jagiću, Matiji Murku, Ivanu Cankarju, Franu Ksaverju Mešku, Ivanu Prijatelju, Ivanu Grafenauerju, Rajku Nahtigalu, Antonu Funtku, Franu Deteli, Franu Govekarju, Dragotinu Lončarju in morda še komu. Nekatera pisma so bolj osebna npr. pisma sinu Vladimiru, Henriku Schreinerju, deloma Franu Deteli, kasnejša pisma F. K. Mešku, ki razkrivajo Levčevo starostno dobo, bolezen in spoznanje, da ne bo mogel uresničiti številnih ustvarjalnih načrtov.

S stališča literarne zgodovine so zanimiva pisma, ki kažejo Levčev odnos do Štrekljeve izdaje narodnih pesmi in polemike v zvezi z njihovo izdajo. Nekaj pisem F. K. Mešku razkriva Levčev odnos do literarnih kritikov in kritik, zlasti do kritikov v Govekarjevem Slovenskem narodu. Veliko pisem znanim umetnikom dobe razkriva Levčevo uredniško politiko pri Ljubljanskem zvonu in Levčev položaj v Slovenski matici. S stališča znanstvene metodologije Ivana Prijatelja so zanimiva pisma piscu monografije o Janku Kersniku. Kasnejši zapletljaji med zgodovinarjema dovolj zgovorno kažejo, kakšnega pomena je lahko intimna, zaupna korespondenca, če jo dobi v roke nepoklicani in jo proti dovoljenju avtorja uporabi v svoje namene. Primer Ivana Prijatelja, ki je »zlorabil«

korespondenco med Franom Levcem in Jankom Kersnikom, tako da jo je uporabil v svoji monografiji v posameznih primerih, ki ne kažejo na celoten, temveč bolj trenuten odnos avtorja pisem do nekaterih uglednih osebnosti dobe, kar Levec sam opravičuje s svojim koleričnim značajem, razgrinjajo nove odnose med omenjenimi osebnostmi. V teh pismih pa je osvetljen tudi Levčev odnos do nekaterih drugih ustvarjalcev dobe, npr. Ivana Tavčarja. Levčeva pisma Ivanu Grafenauerju, Vatroslavu Jagiću, Vatroslavu Oblaku, Josipu Murnu, Luki Pintarju, Rajku Nahtigalu kažejo na avtorjevo vsestransko sodelovanje s številnimi literarnimi zgodovinarji in slavisti, tako da v marsičem pojasnjujejo skrivnosti medsebojnih odnosov, pomembnih za njihovo samostojno znanstveno pot.

V Bernikovem petnajstletnem iskanju Levčevih pisem se je ob 640 pismih iz NUK povzpelo število vseh pisem na 822, a 76 naslovljencem. Dostavki prinašajo kazalo osebnih imen in kronološki seznam pisem v vseh treh knjigah, ki obsegajo čas od leta 1858 do leta 1916.

Bernikovo petnajstletno potrpežljivo in natančno delo je velik prispevek slovenski literarni vedi in kulturnopolitični zgodovini dobe, katere ena izmed pomembnih osebnosti je bil tudi Fran Levec.

#### IVANKA HERGOLD, DIDO

Tretja samostojna knjiga proze Ivankе Hergold (prej Pasja radost ali karkoli (1971), Beli hrib (1973), Dido\* akutilizira znan zgodovinski mit o Didoni, ustanoviteljici Kartagine. Po mitu je Didona pobegnila iz rojstnega Tira v Feniciji pred bratom Pigmalionom, ki ji je ubil moža Siheja. Didona je

\* Ivanka Hergold — Dido (Založništvo tržaškega tiska 1974, zbirka Lepslovje 1, opremil Klavdij Palčič, str. 65).

prišla v Afriko in izprosila od kralja Jarbe toliko zemlje, kolikor je more obseči s površino ene volovske kože. Toda Didona je volovsko kožo razrezala na jermene in z njimi zaznamovala mejo med kartaginskim polotokom in celino. Tako je nastala Kartagina. Didonin mit je najbolj znan iz Eneide — njena nesreča ljubezen do Eneja in njena smrt.

Ivanka Hergold vzpostavlja najprej razmerje Hiarbas (libijski kralj) — Didona. Hiarbas, starih v agoniji, se nenadoma zaljubi v mlado Didono. V viziji svoje lastne kraljevske moči si dovoljuje ljubezensko lastniški odnos; starčevski narcizem, kraljeve, vladarjeve posebne pravice, zaradi katerih izgubi Didona sleherni realno ceno, bodo s pomočjo neplačanih davkov preračunano pripeljali navidezno ljubezensko razmerje med Didono in Hiarbasom kralju v prid. Preračunanemu mehanizmu toka dogodkov se ne more upreti nobena sila: Hiarbasova »ljubezen« se mora uresničiti, zadovoljiti, ne glede na to, kako se bo. Didona, uresničevalka svoje zamisli, zvičajna ustanoviteljica Kartagine, se v narcistični viziji vladarice mesta, zgrajenega po njeni zamisli, sooča s fiktivnim modelom prihodnjega kartažanskega življenja, njene kraljestva. Hiarbasovo in Didonino razmerje je razmerje dvoje narcističnih vizij, v katerih se realen svet hote ali nehote, mogoče ali nemogoče približuje svojem projektu sveta in življenja. Med Didono in Hiarbasom nastaja razmerje dvoje ekstremnih egocentrikov, ki si sleherni pojavnost v svojem percepcijskem območju poljubno prilajčata, jemljeta kot element zadovoljivte lastne nečimernosti, zato realnega razmerja sploh ni.

Hanon, Anin ljubi, postane drugo sredstvo premišljenih Didoninih spletk, element podrejanja njenemu egocentizmu. Didonino kraljevanje je absolutistično in žensko nečimerno hkrati. Ivanka Hergold ne uporablja mita za-

radi poizkusa rekonstrukcije določenih razmerij v mitu samem, bolj jo zanimajo antropološka bistva protagonistov, najbolj razvidna v fabulativni plasti teksta, v opazovanju karakternih značilnosti ubesedenih likov.

Didonin mit se v nadaljevanju teksta približuje bolj znanemu delu (prihod Enejevega ladjevja). Poveljnik čet Hanon, tudi sam častihlepen spletkar, posredovalec Hiarbasovih zahtev Didoni, spozna nerazdružljivost in nesmiselnost razmerja libijskega kralja in kartažanske kraljice. »Ljubezensko razmerje« nastaja v treh vizijah: Hiarbasovi, Didonini in Hanonovi; ljubezen ni več čustvo, dajanje, pozabljanje zahtev jaza, ampak sredstvo njegove širitve, krepitve; ljubezen ostaja anarhična konvencija, za katero stoje preračunljivi naklepi egocentrikov, zadovoljevalcev svojega lastnega jaza. Zavest svoje lastne moči, sile, ne prenese nikakršne žrtve, nikakršnega samozatajevanja, samoredukcije, poseameznik je pripravljen sprejemati sleherni konvencijo, če mu je v moralno korist, duhovno udobje. Meditacije Ivanke Hergoldove ne odkrivajo bistva sveta zaradi njegovega spreminjanja, ne zanima jo družbeni projekt, ideologija, ker nimajo v absolutističnem sistemu nobene vrednosti. Didonin dvor je podoben gledališču, z zapleti, spletkami, razpleti, ne da bi za vsem tem lahko prodrli v bistvo odnosa posameznik-družba, ker obstaja v Didoninem mitu družba zaradi posameznika.

Prihod Enejevega ladjevja zbuja strah (Didona predvideva Hiarbasov prihod), Didona moli k Herakleju: molitev je uslišana — v pristanišče ni priplulo nobeno sovražno ladjevje. Heraklejevo svetišče Didona obdari in razglasi naslednji dan za splošen praznik in radost: Didonina nečimernost postaja zmagovita. Komedijantski nastop Enejevega mladoletnega sina (po svoji lepoti je podoben ženski) na Didoninem dvoru spremljata smeh in posmeh.

Naivno mladeniško spontanost sprejema dvor kot burko, nenevarno in nevsakdanjo predigro, ki ji bo sledil Enejev prihod in sprejem. Novo nastalo razmerje med Didono in Enejem, trenutni izbruh »čustev«, preračunljiva izrabljanja ljubezenskega partnerja za uresničevanje svojih vizij sveta, načrtov, zadostitev trenutnega vzgiba domišljije, so bistvene sestavine kratkega, bežnega odnosa. Ivanka Hergold ne spreminja v mitskem razmerju Didona-Enej usodnega projekta, znanega že iz Eneide: Enej bo moral Kartagino zapustiti, ustanoviti novo mesto, Didona

že računa z razširitvijo svojih trgovskih zvez in s tem krepitevijo svojega vladajočega položaja. Enej je pravo sredstvo v pravem trenutku proti staremu Hiarbasu. Mehanizem sprotnega uravnavaanja preračunljivih razmerij deluje brez napake. Hanonova nova vloga se iz prvotne posredniške (med Didono in Hiarbasom) le nekoliko spremeni: poveljnik kartažanske vojske preverja novo razmerje med Enejem in Didono s perspektive možnosti, kako bi se sam uveljavil. Enej ni starec Hiarbas v agoniji, njegov navidezni konformizem ne pozablja na dolžnost bližanja k cilju, ki je bolj malo v zvezi s Kartagino in Didono. Hanonov taktični projekt je dovolj zvit in hkrati preprost: Enej bi s svojo vojsko obvaroval Kartagino pred Hiarbasom, nato pa nadaljeval pot k svojemu cilju, tako da bi ostala Kartagina z Didono le epizoda na Enejevi poti. Hanonov cilj je, kot je spoznal po vseh razmerjih, en sam: Didona, oblast. Konec teksta je epilogen: Enejevo ladjevje zapusti Kartagino, Hiarbas umre, prav tako Didona, močohčni vojski in Kartagini vlada Hanon.

Hergoldin tekst aktualizira znan mit. Didona, Hiarbas, Ana, Hanon, Enej ostajajo znotraj znane fabulativne sheme, zato sta fabulativnost in meditativnost osrednja konstituenta teksta. Kljub mitološki podlagi tekst ne učinkuje arhaično, prej sodobno: ubesedeni mit-

ski liki so sodobni nejunaki, egocentrični preračunljiveži, izločeni iz slehernih moralno-etičnih vrednostnih sistemov. Humanistično normativnost je nadomestila koruptivnost, preračunljivost, pridobitniška spletkarja. Bistvo sveta ostaja nespremenjeno-razlike med mitom in zunajmitskim profilom sveta ni. Literatura Ivanke Hergold funkcioniira tradicionalno antropocentrično, vendar s to redko potezo v slovenski literaturi, da aktualizira bralcu zelo znan mit in mu s tem ponuja diahrono vizije sveta in življenja.

#### MARIJ ČUK, ŠUMENJE MODREGA PRAHU

Mladinski tržaški pesnik Marij Čuk se je s prvo samostojno publikacijo predstavil slovenski kulturni javnosti leta 1973 v Pesniških listih 13, ki jih uspešno izdajata Založništvo tržaškega tiska in založba Lipa. Deset listov obsega devet samostojnih, z naslovom določenih tekstov. Liste uvaja grotesknosatirično Potovanje po mistični poti ali kako je postal Janez srečni mož. V nadaljevanju listov stopa v ospredje motiv morja in človekovega položaja ob njem: (Zaton, Uničenje, Playa de oro), motiv človekove eksistence v hierarhizirani pojavnosti sveta (Kralj bik, Jacques Anquetil), motiv človekove osamljenosti in nemoči v svetu (Gledam) motiv iskanja bivanjske trdnosti (Važnost rešitve). Pesniške liste končuje Sonet bridkosti (Milanu Jesihu) z nečlenjeno zvočno samostalniško igro, kopicenjem rimajočih se leksemov v znanem Jesihovem ludističnem stilu. Čukovi pesniški listi še ne kažejo na izrazitejši pesniški profil in ustvarjalno moč.

Druga zbirka, Šumenje modrega mahu, je razdeljena na tri cikle: Šum,

(Marij Čuk, Šumenje modrega prahu. DZS Ljubljana 1974, opremil Rudi Španzel, str. 48)